

تجربه زیسته دانشجویان کارشناسی ارشد درباره تربیت شهروند الکترونیک در دوره های تحصیلی آموزش عالی صغری ساحلی*^۱، اسماعیل کاظم پور^۲

چکیده

در جهان نوین با توجه به کم‌رنگ شدن مرزهای جغرافیایی نسل بشر نیاز به دانش اطلاعات، مهارت‌ها و نگرش‌های یکسان و هماهنگی دارند که با تکیه توانایی رویارویی با وضعیت و شرایط جدید را به دست آورند. بدین منظور این پژوهش با هدف تجربه زیسته دانشجویان کارشناسی ارشد درباره تربیت شهروند الکترونیک در دوره‌های تحصیلی آموزش عالی انجام شد. پژوهش حاضر از نظر هدف یک تحقیق کاربردی و از نظر روش، کیفی و از نوع پدیدارشناسی بود. جامعه آماری پژوهش کلیه دانشجویان مقطع ارشد دانشگاه آزاد واحد تنکابن در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ که تعداد آن‌ها ۲۲۰۰ نفر بود. نمونه‌گیری در این پژوهش تا اشباع نظری داده‌ها ادامه داشت و از روش نمونه‌گیری هدفمند ۲۰ مصاحبه به عمل آمد. یافته‌های پژوهش نشان داد ادراک دانشجویان از شهروند الکترونیک شامل مهارت‌ها، توانایی حفظ امنیت الکترونیک، آگاهی از حقوق و مسئولیت‌های آنلاین، برقراری ارتباط درست در جهان الکترونیک، انجام امور روزانه است. تجربه زیسته دانشجویان از جنبه‌های مختلف تربیت شهروند الکترونیک شامل آموزش سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، آموزش‌های فردی، آموزش‌های مشارکتی، آموزش امنیت در فضای مجازی، آموزش مهارت‌های شهروندی الکترونیک است. تجربه زیسته دانشجویان در رابطه با عوامل تاثیرگذار بر تربیت شهروند الکترونیک شامل تعیین گروه‌های آموزشی، توجه به تجربیات جهانی آموزش شهروند الکترونیک و تدوین برنامه آموزشی است. تجربه زیسته دانشجویان در رابطه با پیامدهای تربیت شهروند الکترونیک شامل آثار اقتصادی، آثار اجتماعی و آثار محیط زیستی است.

واژه‌های کلیدی: شهروند الکترونیک، دانشجویان، تجربه زیسته، برنامه درسی.

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، واحد تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی، تنکابن، ایران (نویسنده مسئول)

negin.saheli2000@gmail.com

^۲ دانشیار علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن، تنکابن، ایران. kazempour.edu@gmail.com

مقدمه

در عصر حاضر، به دلیل پیشرفت‌های سریع که فراتر از آرزوهای جامعه بوده و نیازها را به‌گونه‌ای فراتر از انتظار برآورده می‌کند، جهان شاهد پیشرفت‌های فنی شگفت‌انگیز در همه زمینه‌ها است؛ بنابراین، همه باید با زمان رقابت کنند تا به توسعه از طریق پلتفرم‌های فنی، ابزارها و دستگاه‌های هوشمند برسند (المالچ و همکاران^۱، ۲۰۲۳). پدیده استفاده از فناوری دیجیتال به‌طور گسترده در بین همه افراد جامعه و در همه جنبه‌های زندگی، از ارتباطات گرفته تا تجارت، به‌ویژه در دوران همه‌گیر کرونا و آنچه کل جهان از آن عبور کرده بود، گسترش یافته است؛ بنابراین، فناوری دیگر تنها یک بازی نیست، بلکه به ابزاری برای تسهیل زندگی تبدیل شده است. این گسترش اگرچه دارای مزایای بسیاری از جمله سهولت در ارتباط با دیگران و امکان کسب اطلاعات در هر مکان و هر زمان با سرعت در انجام کار است (الریکابی و همکاران^۲، ۲۰۲۲).

زیرساخت‌های دیجیتالی که در جامعه و فعالیت‌های روزمره تعبیه شده است، تعاملات شهروندان را با محیط‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی تغییر داده است و در نتیجه شهروندی دیجیتال به یک بعد مهم شهروندی تبدیل شده است (هینتز و همکاران^۳، ۲۰۱۸). فناوری‌های نوظهور، به‌عنوان مثال، اینترنت اشیا، داده‌کاوی و هوش مصنوعی، همراه با پدیده‌هایی مانند اخبار جعلی و اطلاعات نادرست، خواسته‌های جدیدی را برای توسعه صلاحیت دیجیتال و شهروندی دیجیتال شهروندان برای تعامل انتقادی با فناوری‌های دیجیتال مطرح کرده‌اند (رینا و همکاران^۴، ۲۰۲۲). مشکلات مربوط به شیوع کووید ۱۹ و اقدامات شهروندان در رسانه‌های اجتماعی و فراتر از آن نشان داده‌اند که چگونه شهروندی دیجیتال به یک حوزه کاملاً دیجیتالی، مانند «آنلاین» محدود نمی‌شود (داویس^۵، ۲۰۲۰). امروزه شهروند دیجیتال، تنها به یک چارچوب تربیت اجتماعی با عمل از طریق فناوری‌های دیجیتال محدود نمی‌شود بلکه عمل از طریق فناوری‌های دیجیتال می‌باشد که نیاز به مهارت‌های خاصی دارد (پانکرانو و سفتن و گرین^۶، ۲۰۲۱).

شهروندان برای اینکه بتوانند به‌طور شایسته به یک شهروند دیجیتال تبدیل شوند به شایستگی‌های خاصی نیاز دارند که نقش آموزش در افزایش این شایستگی‌ها به‌طور فزاینده‌ای مورد توجه بوده است. به‌طور خاص، از سال ۲۰۱۵ به بعد مرحله‌ای از رشد و شکل‌گیری حیاتی برای تحقیقات آموزشی در مورد شهروندی دیجیتال را نشان می‌دهد (ریچاردسون و میلوویدو، ۲۰۲۲) که هنوز ادامه دارد. این با ابتکارات دولتی همراه شده است که به تدریج صلاحیت دیجیتال و شهروندی دیجیتال را در برنامه‌های درسی ملی پیش‌زمینه کرده است (ارستاد و وگت^۷، ۲۰۱۸). علاوه بر این، ذینفعان مختلفی در آموزش، درگیر کار بر روی شهروندی دیجیتال شده‌اند، مانند سازمان همکاری اقتصادی و توسعه^۸، کمیسیون اروپا و شورای اروپا^۹ (ریچاردسون و میلوویدو^{۱۰}، ۲۰۲۲).

توجه روزافزون به شهروندی دیجیتال در تحقیق و سیاست نشان‌دهنده اهمیتی است که به آموزش و پرورش و به‌ویژه نقش دانشگاه‌ها برای کمک به جوانان برای توسعه شایستگی دیجیتال و شهروندی دیجیتالی نسبت داده می‌شود (گیسبرت کروا و گنا^{۱۱}، ۲۰۲۲).

1. Al-Malah

2. Alrikabi et al

3. Hintz et al

4. Riina et al

5. Davis

6. Pangrazio & Sefton-Green

7. Erstad & Voogt

8. OECD

9. European Commission and Council of Europe

10. Richardson & Milovidov

11. Gisbert Cervera & Caena

شهروندی دیجیتال اساساً براساس دو مفهوم شایستگی و مشارکت است (چن و همکاران^۱، ۲۰۲۱). دیدگاه شایستگی بر مهارت‌های آنلاین شهروندان برای استفاده از فناوری و اینترنت برای مشارکت اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، از جمله دسترسی به اینترنت، ارزیابی اطلاعات، برقراری ارتباط و همکاری با دیگران از پیشینه‌های مختلف تمرکز دارد (چوی و همکاران^۲، ۲۰۱۷). این شایستگی مداری تمایل دارد تا شهروندی دیجیتال را به مؤلفه‌های مختلف تجزیه کند، مانند سواد دیجیتال، تعامل دیجیتال، ارتباطات دیجیتال، ایمنی دیجیتال، اخلاق دیجیتال، حقوق و مسئولیت‌های دیجیتال، قانون دیجیتال، تجارت دیجیتال و سلامت دیجیتال (آنانانتو نیگلش، ۲۰۲۳). از طرف دیگر، کیم و چوی (۲۰۱۸) چارچوب شهروندی دیجیتال را در مورد شایستگی فردی با تمرکز بر اخلاق برای محیط دیجیتال، تسلط برای محیط دیجیتال، فعالیت‌های منطقی و فعال و ایجاد هویت شخصی در دنیای دیجیتال پیشنهاد کردند. محققان عمدتاً از این چارچوب‌های چندبعدی برای اندازه‌گیری یا ارزیابی به‌ویژه در آموزش استفاده کرده‌اند. مطالعات کمتری از دیدگاه مشارکت شهروندی دیجیتال استفاده می‌کند که آن را به هرگونه مشارکت اقتصادی، اجتماعی یا سیاسی در دنیای دیجیتال/آنلاین مرتبط می‌کند به‌عنوان مثال (پلیزی^۳، ۲۰۲۰). با ترکیب حقوق و فرصت‌های مختلف اجتماعی و سیاسی، دیدگاه مشارکت جنبه‌های مختلف زندگی دیجیتالی شده مردم از جمله دسترسی دیجیتالی و سواد، مشارکت مدنی و فرصت‌های اقتصادی را در برمی‌گیرد که ساختن چارچوبی حساس از لحاظ بافتی و فرهنگی شهروندی دیجیتال را تسهیل می‌کند (چن و همکاران، ۲۰۲۱). پانگرازیو و سفتون گرین (۲۰۲۱) شهروندی دیجیتال را بسط ایده سنتی شهروندی می‌دانند که بر روابط اجتماعی بین یک فرد و یک جامعه/جمعیت (به‌عنوان مثال، دولت ملت) متمرکز است. با توجه به بررسی چن و همکاران (۲۰۲۱)، آن‌ها مشاهده کردند که هدف اولیه در مورد شهروندی دیجیتال تمایل دارد بر موضوعاتی در مورد دسترسی دیجیتال، شمول اجتماعی و طرد و حقوق و آزادی ارتباطات تمرکز کند.

امروزه دیگر فناوری دیگر محدود به افراد یا مکان‌های خاص نیست، بلکه برای همه در دسترس است، می‌توان آن را کوچک و بزرگ و از دسته‌های مختلف معامله کرد. استفاده از اینترنت به ایجاد یک جامعه به‌هم‌پیوسته جهانی به نام جامعه دیجیتال کمک می‌کند. امروزه فناوری را می‌توان در همه جا، در آموزش، سرگرمی، پزشکی و مهندسی و همچنین به معنای رسانه‌های اجتماعی یافت، بنابراین، شهروندی دیجیتال برای اصلاح و رشد شخصیت یک فرد ضروری است و همه افراد جامعه باید آن را رعایت کنند و معیارها و ارزش‌های آن را در تمام زندگی روزمره خود به‌کارگیرند. امروزه ضروری است که شهروندی دیجیتال به‌عنوان روشی جدید از تفکر در مورد فناوری‌های دیجیتال آموزش داده شود و به‌جای تمرکز بر آنچه فناوری می‌تواند انجام دهد، باید به این فکر کنیم که چگونه فناوری باید به‌طور کامل و مسئولانه استفاده شود (جواد و همکاران^۴، ۲۰۲۱) در طول همه‌گیری کرونا، اهمیت شهروندی دیجیتال در تمام فعالیت‌های زندگی انسان نمایان شد؛ بنابراین شهروندی دیجیتال یک ابزار آموزشی و ابزاری برای آماده‌سازی دانش‌آموزان و دانشجویان و آماده‌سازی او برای ورود و مشارکت در جامعه و مشارکت فعال در خدمت به منافع دولت به‌طور عام و در حوزه دیجیتال به‌طور خاص است (ماجد^۵، ۲۰۲۱). برای دستیابی به شهروندی دیجیتال با توجه به چالش‌های معاصر، باید بر سازوکارهای فعال‌سازی، نقش دانشگاه در دستیابی به شهروندی، به‌ویژه سازوکارهای مرتبط با اعضای هیئت‌علمی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان نظام دانشگاهی تمرکز کرد. این امر در شکل‌گیری آگاهی و تربیت دانشجویان، پرداختن به جنبه‌های منفی انقلاب فنی منطقی و تقویت جنبه‌های مثبت آن در بین دانشجویان بازتاب می‌یابد.

1. Chen et al

2. Choi et al

3. Polizzi

4. Jawad et al

5. Majeed

با توجه به آنچه بیان شد، بحث تربیت شهروند دیجیتال، امروزه به امری بسیار مهم تبدیل شده است، چرا که با گسترش جرایم اینترنتی و چالش‌هایی از قبیل خالی کردن حساب‌های بانکی، اخبار جعلی، سایت‌های شرط‌بندی و مستهجن و غیره موجب شده است افراد زیادی گرفتار این مشکلات شوند و حل این مشکل نیازمند تربیت شهروند الکترونیک در سطوح مختلف تحصیلی مخصوصاً دوره آموزش عالی است. بنابراین در این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این پرسش می‌باشیم که تجربه زیسته دانشجویان کارشناسی ارشد درباره تربیت شهروند الکترونیک در دوره‌های تحصیلی آموزش عالی چگونه است؟

ادبیات پژوهش

برای محورهای شهروندی دیجیتال (DC)، ۹ بعد شهروندی دیجیتال شناسایی شده است که به آماده‌سازی یک شهروند دیجیتال محرمانه که از فناوری استفاده می‌کند و آن را ایمن و سالم به کار می‌گیرد، کمک می‌کند. این‌ها به سه محور تربیت، احترام و حراست تقسیم شدند (وهیب و همکاران^۱، ۲۰۲۳) که به شرح زیر است:

محور اول: تربیت که شامل ابعاد زیر است:

۱- سواد دیجیتال: یکی از موضوعات مهم فرهنگ دیجیتال، یادگیری مبانی دیجیتال، ارزیابی منابع الکترونیکی، صحت‌وسقم محتوای آن‌ها، آشکارسازی الگوهای یادگیری و توسعه آن در شبکه و آموزش از راه دور است.

۲- ارتباطات دیجیتال: رسانه جدیدی است که افراد با آن تعامل دارند؛ بنابراین لازم است این ارتباط با دیگران بررسی شود و به همگان آداب پرسشگری و قوانینی که باید رعایت شود آموزش داده شود.

۳- تجارت دیجیتال: این بعد به آموزش مردم در مورد تجارت دیجیتال و آماده‌سازی آن‌ها برای تبدیل شدن به یک مصرف‌کننده باهوش و آگاه در مورد مسائلی که ممکن است در هنگام خرید با آن‌ها پیش بیاید مانند کلاه‌برداری، سرقت هویت و ... می‌پردازد. خطراتی که ممکن است در حین خرید آنلاین در معرض آن‌ها قرار گیرند و جنبه‌های تراکنش‌های آنلاین را درک کنند تا آن‌ها را برای تعامل در اقتصاد دیجیتال آماده کند (حسین و همکاران^۲، ۲۰۲۰).

محور دوم: احترام. شامل ابعاد زیر است:

۱- دسترسی دیجیتال: این به معنای فرصت‌های برابر با در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی در زمینه دسترسی تکنولوژیکی است تا در دسترس همگان برای مشارکت در دنیای دیجیتال باشد.

۲- آداب و معیارهای رفتار دیجیتالی (آداب دیجیتال): به برجسته کردن نقش مربیان و دانشگاهیان در رسیدگی دیجیتالی به مسائل رفتاری و آشنایی دانشجویان با مبانی دستور زبان و رفتار دیجیتال که براساس اصل احترام است، می‌پردازد.

۳- قانون دیجیتال: هشیاری در این محور تأیید می‌شود و مجازات‌های واقعی را که برخی از رفتارهای غیرمسئولانه دانش‌آموزان مانند استفاده از نرم‌افزارهای هک، هک برنامه‌ها و سیستم‌ها، سرقت هویت آزاردهنده و غیره به دنبال دارد، مشخص می‌کند (المالاه و همکاران^۳، ۲۰۲۰).

محور سوم: حفاظت؛ به ابعاد زیر می‌پردازد:

۱- حقوق و مسئولیت‌های دیجیتال: این بخش به بیان وظایف و حقوق می‌پردازد و به همگان در مورد وجود قانونی که حقوق الکترونیکی آن‌ها مانند حقوق مالکیت معنوی و مدنی را حفظ می‌کند آموزش می‌دهد.

1. Wahib et al

2. Hussien et al

3. Al-Malah et al

۲- سلامت و رفاه دیجیتال: نقش معلم در آموزش دانش‌آموزان باید مراقب باشد، از خطرات جسمی و روانی که ممکن است به دلیل استفاده از فناوری ممکن است آن‌ها را مبتلا کند، باید سازگاری را در نظر گرفت.

۳- امنیت دیجیتال: همه باید از این بعد عبور کنند تا بدانند چگونه با استفاده از نرم‌افزار آنتی‌ویروس از داده‌های الکترونیکی محافظت کنند، نیاز به تهیه نسخه پشتیبان، اعتماد نکردن به کسی و احتیاط در دادن اطلاعات شخصی، کلاهبرداری و آزار و اذیت را داشته باشند. توانایی محافظت از داده‌های افراد با ایجاد رمزهای عبور قوی و مدیریت حملات سایبری مختلف (الکنوی و همکاران، ۲۰۲۲).

پژوهش حسین‌زاده (۱۴۰۲) با عنوان طراحی برنامه درسی تربیت شهروند الکترونیک در دوره ابتدایی نشان داد اهداف برنامه درسی تربیت شهروندی را می‌توان به صورت غایی (توانمندی در مهارت‌های زیست در عصر آنلاین)، کلی (آشنایی با هویت‌یابی الکترونیک، آگاهی از حقوق الکترونیک، توانایی برقراری ارتباطات درست در جهان الکترونیک، توانایی مشارکت و حفظ امنیت الکترونیک) و جزئی (توانایی خرید الکترونیک و پیگیری سفارش، ایجاد هویت الکترونیک مثبت، مدیریت اقدامات شخصی در فضای الکترونیک، حقوق الکترونیک، تعهد در قبال رفتار آنلاین، استفاده مسئولانه از تکنولوژی الکترونیک، آشنایی با رفتار ایمن، برقراری ارتباط آنلاین صحیح، زمینه‌سازی نقش‌آفرینی شهروند الکترونیک، حفاظت از حریم خصوصی، آشنایی با مخاطرات جسمی و روانی فضای مجازی، آشنایی با نمادهای امن در خرید آنلاین، مهارت مواجهه با افشای اطلاعات) دسته‌بندی کرد.

پژوهش کریمی (۱۴۰۱) با عنوان فراتحلیل مطالعات تربیت شهروندی در آموزش و پرورش ایران نشان داد وظایف و اهداف نظام آموزشی در آموزش شهروندی نیاز به بازاندیشی و تأملی مجدد دارد. توازی بین محتوای اختصاص داده‌شده به موضوع شهروندی و سایر مطالب در کتاب‌های درسی وجود ندارد و محتوای موجود فاقد مطلوبیت کافی بوده و از نظر مخاطب جذاب نیست. پژوهش مهدی‌زاده (۱۴۰۱) با عنوان تحلیل محتوای کتاب کار و فناوری پایه هشتم (دوره اول متوسطه) از منظر توجه به ویژگی‌های شهروند الکترونیکی نشان داد که در کتاب کار و فناوری پایه هشتم (دوره اول متوسطه) ویژگی «دانش و مهارت‌های رایانه‌ای پایه» با رتبه میانگین ۲/۶۳ دارای بیشترین توجه و ویژگی «مشارکت و شهروند الکترونیکی» با رتبه میانگین ۱/۱۳ دارای کمترین توجه است. فتوحی‌نیا (۱۴۰۰) با عنوان رتبه‌بندی عوامل تعیین‌کننده ضرورت تربیت شهروند الکترونیک در برنامه درسی دوره متوسطه اول نشان داد عامل تفکر اختراعی و انتقادی در رتبه اول، عامل بهره‌وری رتبه دوم، عامل سواد قرن دیجیتال رتبه سوم، عامل کیفیت سیستم آموزشی رتبه چهارم شهروندان مفید دارد. باتربیت شهروند الکترونیک از بسیاری از هزینه‌ها، اتلاف انرژی‌ها و فرصت‌ها می‌توان پیشگیری کرد و عامل ارتباط مؤثر رتبه پنجم اهمیت قرار دارد. پژوهش زراقی (۱۴۰۰) با عنوان ارائه الگوی مطلوب تربیت شهروند الکترونیک با توجه به مبانی فلسفی تربیت شهروندی نشان داد توجه به توسعه الکترونیک، دولت الکترونیک، شهر الکترونیک و شهروند الکترونیک مقوله‌های مهم به شمار آمده و نیازمند تلاش همه‌جانبه دولت‌ها، مدیران و شهروندان می‌باشد. پژوهش سالاس و همکاران^۱ (۲۰۲۲) با عنوان راهکارهای تربیت شهروندی الکترونیک بیان نمود این راهکارها عبارت‌اند از (الف) تغییر آموزش عالی، (ب) ارائه آموزش حرفه‌ای کافی، (ج) بهبود اتصال به اینترنت، (د) اطمینان از یادگیری آنلاین با کیفیت. در آموزش عالی و (ه) حمایت عاطفی. علی و همکاران (۲۰۲۴) با عنوان عوامل مؤثر بر شهروندی دیجیتال در بخش آموزش: بررسی سیستماتیک و جهت‌گیری آینده نشان داد مهم‌ترین این عوامل شامل عوامل شخصی، روانی، فناوری و اطلاعاتی و اجتماعی است. شی و همکاران^۲ (۲۰۲۳) در پژوهشی با بررسی سیستماتیک مطالعات تجربی شهروندی دیجیتال نشان داد عوامل جمعیت‌شناختی، عوامل استفاده از اینترنت، عوامل روانی و عوامل اجتماعی یک فرد، شهروندی دیجیتالی فرد را پیش‌بینی می‌کند. سالواکویک و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان تأثیر قابلیت‌های دیجیتال بر تحول دیجیتال:

1. Salas-Pilco

2. Shi et al

نقش میانجی شهروندی دیجیتال نشان داد که قابلیت‌های دیجیتال تأثیر مثبت قابل توجهی بر مدیریت تغییر، سواد اطلاعات و داده‌ها و مدیریت امنیت اطلاعات دارند. نتایج همچنین تأیید می‌کنند که شهروندی دیجیتال رابطه بین قابلیت‌های دیجیتال و مدیریت تغییر و مدیریت ریسک را واسطه می‌کند. مولدر^۱ (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان آموزش شهروندی راهی مؤثر برای تقویت مشارکت دموکراتیک و کاهش نابرابری در میان جوانان نشان داد که برنامه اصلی شهروندی دیجیتال تأثیر قوی و ماندگاری بر دانش سیاسی دارد.

کالزادا^۲ (۲۰۲۳) در پژوهش خود با عنوان مفاهیم مختلف شهروندی دیجیتال نشان داد شهروندی الکترونیک به شهروندی گفته می‌شود ۱- که توسط بلاک چین هدایت می‌شود و اجرای یک برنامه اقامت الکترونیک در تالین را مجاز کرده است. ۲- شهروندی مایع که توسط داده‌گرایی (ایدئولوژی جبرگرایانه داده‌های بزرگ) هدایت می‌شود و از طریق ادعاهای حقوق دیجیتال به چالش کشیده می‌شود.

مارتین (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان درک دانش آموزان دبیرستانی از استفاده از فناوری و شیوه‌های شهروندی دیجیتال نشان داد تنها ۵۵.۳ درصد از دانش‌آموزان مورد بررسی نظارت والدین بر استفاده از اینترنت/رسانه‌های اجتماعی خود را نشان دادند و تنها ۳۷.۱ درصد از دانش‌آموزان شهروندی دیجیتال را به‌عنوان آموزش در مدارس شان شناسایی کردند. ۷۳ درصد از دانش‌آموزان اظهار داشتند که هرگز مورد آزار و اذیت سایبری قرار نگرفته‌اند و تنها ۵۵.۷ درصد نشان دادند که اگر مشکوک به آزار و اذیت سایبری باشند، می‌دانند چگونه باید مدرک جمع‌آوری کنند. ۵۷ درصد از دانش‌آموزانی که هنگام برقراری ارتباط یا پست آنلاین از شبکه دیجیتال استفاده می‌کنند، ۵۹.۷ درصد از دانش‌آموزان رمز عبور خود را با یکی از دوستان خود به اشتراک گذاشته‌اند و ۴۸.۵ درصد یک دوست اضافه کرده‌اند و فردی را که نمی‌شناختند دنبال کرده‌اند.

چوی^۳ (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان تحلیل مفهومی شهروندی دیجیتال برای آموزش شهروندی دموکراتیک در عصر اینترنت نشان داد مفهوم شهروندی الکترونیک از ۴ مقوله اصلی را یافت که شهروندی دیجیتالی را می‌سازند: که شامل اخلاق، سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی، مشارکت/مشارکت و مقاومت انتقادی می‌باشد.

روش پژوهش

روش مفهومی تحقیق حاضر، مبتنی بر پدیدارشناسی و رویکرد تفسیرگرایی اجتماعی است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ تشکیل دادند. با توجه ماهیت تحقیق، از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد و از این حیث، همه شرکت‌کنندگان شرایط یکسانی داشتند. حجم نمونه، بر اساس نمونه‌گیری هدفمند، تا رسیدن به معیار اشباع نظری تعیین شد. استفاده از نمونه‌گیری هدفمند این اطمینان را به وجود می‌آورد که داده‌ها، از افراد کلیدی مطلع جمع‌آوری می‌شود. معیارهای ورود در این پژوهش عبارت بود از ۱. دانشجو در مقطع ارشد باشد، ۲. دانشجو حداقل ترم دوم مقطع ارشد باشد، ۳. آشنایی با فرایند و اصول ورود به دامنه الکترونیکی آموزش و پژوهش از سوی دانشجو و ۴. علاقه‌مندی و انگیزش دانشجو در خصوص مفهوم شهروندی الکترونیک بود. با اتخاذ این رویکرد، برای گروه نمونه، ۲۰ نفر تعیین شده‌اند. در این مطالعه، وقتی تعداد مشارکت‌کنندگان به ۲۰ نفر رسید، اشباع نظری حاصل شد و محقق تعداد مصاحبه‌ها را کافی دانست و دست از مصاحبه کشید. ابزار پژوهش، مصاحبه انفرادی نیمه ساختاریافته بود؛ که ابتدا مبانی نظری مورد بررسی قرار گرفت و سپس سؤالات مصاحبه تدوین گردید. بدین منظور ابتدا متون هر مصاحبه به صورت دقیق و کامل خوانده خواهد شد و کدهایی در کنار متن یادداشت خواهد شد. در مرحله بعد کد اولیه استخراج می‌شود و در گام بعدی

1. Mulder et al

2. Calzada

3. Choi

کدهای مشابه در کنار هم قرار گرفته و مضامین اصلی را تشکیل خواهند داد. در انتها از تحلیل مصاحبه‌ها مضامین اصلی و فرعی به دست آمد. داده‌های موجود با استفاده از روش کلایزی^۱ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. این راهبردها دارای هفت مرحله:

۱. خواندن دقیق همه توصیف‌ها و نظرات مهم شرکت‌کنندگان.
 ۲. استخراج عبارت‌های مهم و مرتبط با هر پدیده.
 ۳. مفهوم بخشی جملات مهم استخراج شده.
 ۴. مرتب‌سازی توصیف‌های شرکت‌کنندگان و ماهیم مشترک در خوشه‌بندی‌های خاص.
 ۵. تبدیل نظرات استخراج شده به توصیفات جامع و کامل.
 ۶. تبدیل توصیفات کامل پدیده به توصیف واقعی و مختصر.
 ۷. مراجعه به شرکت‌کنندگان برای تبیین ایده‌های به دست آمده و اعتباربخشی نهایی یافته‌ها.
- برای اطمینان از روایی پژوهش و به منظور مطمئن شدن از دقیق بودن یافته‌ها از دیدگاه پژوهشگر، از نظرات با ارزش اساتید خبره و باتجربه در این حوزه استفاده شد.
- برای بررسی پایایی نیز از روش توافق بین دو کدگذار استفاده شد. در مصاحبه با روش توافق درون موضوعی دو کدگذار، از یکی از اساتید علوم تربیتی آشنا به کدگذاری درخواست شد تا به عنوان کدگذار ثانویه در پژوهش همکاری کند. در ادامه نیز محقق به همراه این همکار پژوهش، تعداد سه مصاحبه را کدگذاری کرده و درصد توافق درون موضوعی که به عنوان شاخص پایایی تحلیل بکار می‌رود را محاسبه کرد که پایایی حاصل از دو کدگذار با توجه به محاسبات ۰/۸۸ به دست آمد که بیانگر پایایی مناسب بود.

یافته‌ها

با توجه به هدف از این پژوهش، تجربه زیسته دانشجویان کارشناسی ارشد درباره تربیت شهروند الکترونیک در دوره‌های تحصیلی آموزش عالی، داده‌های مورد نیاز به روش مصاحبه حاصل گردید. سؤالات مصاحبه حول محورهای زیر تنظیم شده بود:

- ۱- برداشت شما از تربیت شهروند الکترونیک در دوره‌های تحصیلی آموزش عالی ارشد چگونه است؟
 - ۲- از نظر شما در دوره‌های تحصیلی آموزش عالی جنبه‌های مختلف آموزش شهروند الکترونیک کدامند؟
 - ۳- از نظر شما عوامل تأثیرگذار بر تربیت شهروند الکترونیک در دوره‌های تحصیلی آموزش عالی کدامند؟
 - ۴- از نظر شما تربیت شهروند الکترونیک در دوره آموزش عالی چه پیامدهایی می‌تواند داشته باشد؟
- در ادامه با استفاده از فرآیند کدگذاری به روش کلایزی، مفاهیم، مقوله‌ها شناسایی و مورد تحلیل قرار گرفت. در مرحله اول کلایزی، در پایان هر مصاحبه و ثبت نکات مهم حاصل از صحبت‌های دانشجویان، مفاهیم ذکر شده توسط آنان به صورت کلمه به کلمه روی کاغذ نوشته شد. در مرحله دوم پس از مطالعه و بررسی نکات ذکر شده توسط مشارکت‌کنندگان در مصاحبه، جملات مهم هر بخش مشخص شد. در مرحله سوم پس از مشخص نمودن مفاهیم مهم که نشان‌دهنده معنی و قسمت اصلی تفکر فرد بود استخراج شد. در مرحله چهارم، مفاهیم به دست آمده بر اساس تشابه مفاهیم دسته‌بندی شد. در مرحله پنجم، نتایج برای توصیف جامع از درک و تجربه دانشجویان در ارتباط با مفاهیم شهروند الکترونیک، به هم پیوند خورد و دسته‌های کلی‌تری به وجود آمد. در مرحله ششم، توصیف جامعی از پدیده تحت مطالعه ارائه و در مرحله پایانی و هفتم اعتباربخشی با ارجاع به هر نمونه و پرسیدن درباره یافته‌ها انجام شد. مطابق آنچه بیان شد، در مرحله اول، دوم و سوم روش کلایزی، یادداشت‌برداری و نگارش جملات

¹. Colaizzi

مصاحبه‌شوندگان (دانشجویان مقطع ارشد) و تعیین کردن جملات با اهمیت و در انتها، استخراج یک کد مفهومی می‌باشد.

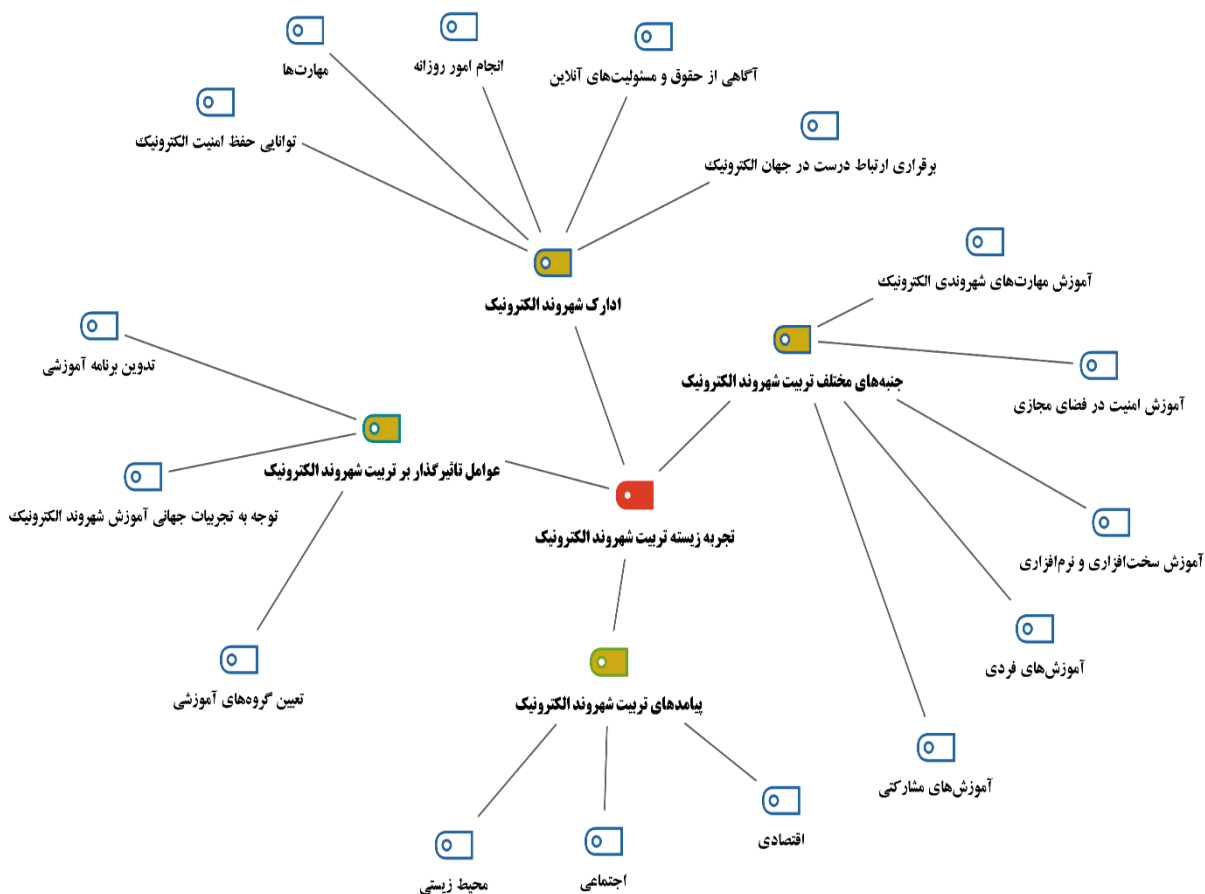
برای تحلیل سؤالات پژوهش از روش کیفی با رهیافت پدیدارشناسی استفاده شد. جهت بررسی نتایج مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته از تحلیل محتوا به منظور پی بردن به معنای و مضامین پنهان در مصاحبه‌ها استفاده شد. با توجه به نتایج تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها در جدول ۱ بیان شده است.

جدول ۱- تشکیل مقوله‌های اصلی و زیر مقوله‌های مرتبط با آن

مقوله اصلی	مقوله فرعی
مهارت‌ها	استفاده از فناوری
	دانش و مهارت رایانه‌ای
	دانش جستجوی اطلاعات
	شناخت ابزارهای سخت و نرم ارتباط آنلاین
	به‌روز بودن اطلاعات
	توانایی حفظ امنیت الکترونیک
	حفظ حریم خصوصی
	مهارت مواجهه با افشای اطلاعات مهم
	آشنا به نمادها امن خرید آنلاین
	متعهد بودن در قبال رفتار آنلاین
جنبه‌های تربیت الکترونیک	آگاهی از حقوق و مسئولیت‌های آنلاین
	توانایی استفاده از مسئولانه از تکنولوژی
	مسئول بودن نسبت به اقدامات خود
	برقراری ارتباط درست در جهان الکترونیک
	برقراری ارتباط صحیح
	توانایی مدیریت اقدامات شخصی در فضای مجازی
	توانایی ایجاد هویت الکترونیک
	انجام امور بانکی
	درخواست اینترنتی
	انجام امور روزانه
آموزش و سخت‌افزاری نرم‌افزاری	دسترسی به اطلاعات موردنیاز
	ایجاد فرصت‌های شغلی
	خدمات آموزشی
	مشارکت سیاسی
	توانایی پیگیری سفارش‌های الکترونیکی
	توانایی مشارکت در فروش الکترونیک
	آموزش و سخت‌افزاری و
	آموزش کار با ابزارهای الکترونیک
	جستجو و یافتن اطلاعات
	توانایی در ایجاد محتوای الکترونیک

بهره‌گیری از سخت‌افزارها در ارتباط الکترونیک		
سلامت الکترونیک		
توجه به روحیات، ویژگی‌های درونی و من حقیقی در دنیای الکترونیک	آموزش‌های فردی	جنبه‌های آموزش الکترونیک
حقوق، مسئولیت‌ها و چگونگی رفتار متعهدانه در جهان الکترونیک		
مدیریت عواطف و هیجانات در ارتباطات الکترونیک		
مشارکت اجتماعی در فضای آنلاین	آموزش‌های مشارکتی	
مشارکت سیاسی در جامعه‌ی الکترونیک		
مشارکت اقتصادی در فضای الکترونیک		
حریم خصوصی	آموزش امنیت در فضای مجازی	
رفتار ایمن در جهان الکترونیک		
تهدیدات مرتبط با ارتباطات الکترونیک		
تمرین سواد رسانه‌ای	آموزش مهارت‌های شهروندی الکترونیک	
شناخت اخبار جعلی		
آشنایی با بدافزارها		
توجه به گروه‌های سنی آموزشی	تعیین گروه‌های آموزشی	
توجه به وضعیت معیشتی گروه‌های آموزشی		
مناسب‌سازی آموزش برای هر گروه		عوامل تأثیرگذار بر تربیت شهروند الکترونیک
به‌کارگیری پلتفرم‌های آموزشی مختلف	توجه به تجربیات جهانی آموزش شهروند الکترونیک	
بسته نرم‌افزاری آموزش شهروند الکترونیک		
نگرش استاد نسبت به تربیت شهروند الکترونیک		
استفاده از ظرفیت‌های کتاب درسی		
توجه به آموزش مداوم و مکرر	تدوین برنامه آموزشی	
اختصاص زمان برای آموزش		
گسترده‌گی اجرای طرح آموزشی		
ایجاد یک منبع ثابت درآمد از طریق ایجاد سیستم گردش پول	آثار اقتصادی	
افزایش بهره‌وری		
ایجاد اشتغال		
کاهش هزینه		
صرفه‌جویی در وقت و انرژی		
کاهش فساد اداری و افزایش شفافیت		
فراهم آوردن خدمات با کیفیت و سرعت بالا	آثار اجتماعی	

توزیع عادلانه خدمات	تربیت	پیامدهای
فراهم آوردن محیط آموزشی مادام‌العمر		شهروندی
دسترسی ۲۴ ساعته به خدمات شهری		الکترونیک
تسهیل هویت بخشی به شهر		
کاهش فساد اداری و افزایش شفافیت		
افزایش مشارکت شهروندان در مدیریت شهر		
بستر سازی برای مدیریت واحد شهری		
کاهش ترافیک	آثار محیط‌زیستی	
کاهش آلودگی هوا و منابع طبیعی		
صرفه‌جویی در مصرف کاغذ		

شکل ۱- مدل مفهومی تربیت شهروند الکترونیک

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش نشان داد تجربه زیسته دانشجویان کارشناسی ارشد از تربیت شهروند الکترونیک دارای ۴ بعد ۱- اصلی جنبه‌های مختلف تربیت شهروند الکترونیک، ۲-عوامل تأثیرگذار بر تربیت شهروند الکترونیک، ۳-ادراک شهروند الکترونیک و ۴-جنبه‌های مختلف تربیت شهروند الکترونیک است.

یافته‌های به‌دست‌آمده با نتایج تحقیقات حسین‌زاده (۱۴۰۲)، کریمی (۱۴۰۱)، فتوحی‌نیا (۱۴۰۰)، زراقی (۱۴۰۰)، سالاس و همکاران (۲۰۲۲)، علی و همکاران (۲۰۲۴)، شی و همکاران (۲۰۲۳)، سالواکویک و همکاران (۲۰۲۳)، مولدر (۲۰۲۳)، کالزادا (۲۰۲۳)، مارتین (۲۰۲۰) و چوی (۲۰۱۷) همسو می‌باشد.

در تبیین این یافته می‌توان گفت مؤسسات آموزشی باید دستورالعمل‌هایی را در مورد شهروندی دیجیتال ارائه دهند تا دانشجویان را قادر سازد تا با دنیای دیجیتال درگیر شوند و چارچوبی از دانش و فرصت‌های آموزشی را برای دانشجویان فراهم کنند تا به آن‌ها کمک کند تأثیر انقلاب دیجیتال بر زندگی خود را درک و همچنین نحوه تعامل مثبت را با خیال راحت فراگیرند. در این راستا ابولطیف و گامیل (۲۰۲۰) نشان داد ابعاد شهروندی دیجیتال پایه‌ها، اصول و راهبردهای آموزش و یادگیری را پایه‌گذاری می‌کند که رفتار را ارتقا می‌دهد و قوانین امنیت دیجیتال (حفاظت از خود) و مبارزه با جرائم سایبری را به‌درستی وضع می‌کند.

سیستم‌های آموزشی در کمک به دانشجویان برای توسعه این مبانی نقش دارند. مؤسسات آموزشی همچنین باید راهبردهای آموزشی و یادگیری را توسعه دهند که با اهدافی مرتبط با تشویق ارزش‌های اخلاقی و تعادل بین رفتار و بلوغ شخصیتی و نیز ارتقاء و توسعه مهارت‌های تفکر درجه بالاتر، به‌ویژه تفکر انتقادی، به‌منظور کمک به دانشجویان جهت رعایت احتیاط و اجتناب از انتقال و ارسال مجدد ایده‌های مشکوک یا گمراه‌کننده در محیط دیجیتال کمک کنند. آلدشان^۱ (۲۰۱۶) اهمیت پایه‌گذاری مصرف‌دیجیتال مسئولانه، آگاهی از تقلب و خطرات امنیتی و روابط سالم با فناوری را از منظر سلامت جسمی و روانی از جمله مفاهیم اصلی شهروند الکترونیک می‌داند. برای تأمین حقوق دیجیتال برابر و حمایت از دسترسی الکترونیکی، همه باید تلاش کنند. هدف شهروند دیجیتال باید تلاش برای ارائه و گسترش دسترسی به فناوری برای دیگران باشد. یکی از مباحث مهم در بحث تربیت شهروند الکترونیک بحث اقتصاد و تجارت است. تجارت دیجیتال به خرید و فروش کالا به‌صورت آنلاین اشاره دارد. کاربران فناوری باید درک کنند که بزرگ‌ترین بخش اقتصاد بازار از طریق کانال‌های فناوری وجود دارد. از این‌رو، مبادلات قانونی و مشروع همزمان با مبادلات غیرقانونی و نامشروع انجام می‌شود و بنابراین، لازم است آگاهی از کنترل‌هایی که یک فرد باید به آن پایبند باشد، توسعه یابد. به گفته فرناندس پرادوس و همکاران^۲ (۲۰۲۱) دانشجویان باید از خطرات مرتبط با خرید آنلاین آگاه و اینکه بدانند که چگونه از خود در برابر کلاهبرداری دفاع کنند و بدانند که چگونه پرداخت ایمن و سایت‌هایی را که به‌طور ایمن اطلاعات را نگهداری می‌کنند، تشخیص دهند. برخلاف آن‌هایی که این کار را نمی‌کنند، طعمه آسانی در محیط‌های تجارت آنلاین خواهند بود. آگاهی، آموزش و اقدام لازم است تا دانشجویان در مورد قوانین رفتار دیجیتالی ارائه کنند تا بتوانند با خیال راحت و مسئولانه کالا را در بازارهای دیجیتال بخرند و بفروشند (ناصر^۳، ۲۰۱۹).

تقریباً به همان اندازه رایج، مفهوم شهروندی دیجیتال به‌عنوان استفاده اخلاقی، ایمن و سالم از فناوری‌های دیجیتال است. شهروند الکترونیک مستلزم رسیدگی اخلاقی در رفتار با دیگران، مانند قلدری سایبری است. این شامل وظایفی مانند اطاعت از قوانین و مقررات و توانایی برای برقراری ارتباط و پردازش اطلاعات به‌عنوان شهروندان است، زیرا تعامل با دولت ملی به‌طور فزاینده‌ای شامل فناوری‌های دیجیتال می‌شود. علاوه بر این، این مفهوم‌سازی مربوط به توانایی، کاهش خطر قرار گرفتن در معرض محتوای نامناسب یا خطرناک، مانند پورنوگرافی است. شهروند دیجیتال همچنین استفاده از فناوری‌های دیجیتال را برجسته می‌کند و به زمان صفحه‌نمایش و توانایی «خاموش کردن» اشاره می‌کند (اورتگر^۴، ۲۰۲۲).

1. Al-Dahshan

2. Fernández-Prados et al

3. Nassar

4. Örtegren

مفهوم شهروندی دیجیتال به عنوان ابزاری مادی و غیرمادی برای مشارکت دموکراتیک، کمتر رایج است. شهروند دیجیتال بعد مشارکتی شهروندی را برجسته می‌کند که در آن شهروندان دیجیتال دارای ابزارهای مادی هستند، مانند یک ارتباطات دیجیتال به تبادل الکترونیکی اطلاعات و توانایی فرد برای سرمایه‌گذاری در فناوری‌های دیجیتال از طریق برقراری ارتباط با دیگران اشاره دارد. ایمیل، تلفن‌های همراه و پیام‌های فوری گزینه‌های ارتباط دیجیتال گسترده‌ای را ارائه می‌کنند که زندگی انسان‌ها را به دلیل توانایی برقراری تماس دائمی و مستقیم تقریباً با هر کسی در هر زمان تغییر داده است (الابولطیف^۱، ۲۰۱۹).

این یافته‌ها نشان می‌دهد که دانش و عملکرد شهروندی دیجیتال خوب صرفاً با استفاده از فناوری‌های دیجیتال توسعه نمی‌یابد و ابعاد و عناصر این مفهوم باید به‌طور راهبردی مطالعه و به دانشجویان مقطع کارشناسی آموزش داده شود؛ بنابراین، یک پیامد مهم این مطالعه برای توسعه سیاست و برنامه درسی در مؤسسات آموزش عالی، گنجاندن شهروندی دیجیتال به عنوان یک دوره اصلی موردنیاز در سطح کارشناسی و کارشناسی ارشد است. بررسی سایر برنامه‌های دانشگاهی و دوره‌های خاص برای شناسایی فرصت‌هایی به منظور گنجاندن آموزش عناصر شهروندی دیجیتال هم از نظر تئوری و هم از لحاظ عملی براساس چشم‌انداز و استراتژی‌های روشن ضروری است. چشم‌انداز آموزش به عنوان پایه‌ای برای ایجاد مهارت‌ها و سواد دیجیتال، برای ترویج شهروندی دیجیتال، در حال ظهور است. شایستگی‌های اکتسابی با شکل‌گیری حساسیت، رفتار و فرهنگ و همچنین با تعهد به محیط در معنای وسیع با دستیابی به درک و فعالیت، نگرش خلاق و آگاهی از نیاز به تغییر مدل‌های موجود مرتبط است. از جمله عواملی که می‌تواند به موانع و موانع بالقوه برای موفقیت آموزش مهارت‌های دیجیتال تبدیل شود عبارت‌اند از: فقدان تجربه و منابع، کمبود فرصت‌های آموزشی. این فرصت برای مشارکت سازنده بخش غیرخصوصی به عنوان شریک در فرآیند شهروندی دیجیتال را برجسته می‌کند. برانگیختن خلاقیت و تفکر انتقادی، ارتقای استقلال، ترکیب مهارت‌های اجتماعی، توانایی‌های شناختی و به‌طور کلی شایستگی عاطفی و فکری، روندهایی هستند که می‌توانند به عنوان منبعی ممکن برای توسعه شهروندی دیجیتال در نظر گرفته شوند. جنبه دیگر بحث جوانانی است که بدون شک به عنوان سرمایه‌ای ارزشمند در شکل‌گیری مهارت‌های دیجیتال و شهروندی تلقی می‌شوند. تغییر فرهنگ درک و نگرش جوانان نسبت به محیط دیجیتال به معنای تغییر در ارزش‌ها و سبک زندگی است. این فرآیند که بر ماهیت تعاملات بین افراد در جوامع مختلف اجتماعی، در کل جامعه تأثیر می‌گذارد و با توسعه سرمایه اجتماعی و با توسعه شایستگی‌های تفکر انتقادی و خود اندیشی همراه است. این مقاله بر نشان دادن ماهیت شهروندی دیجیتال به عنوان یکی از ساختارهای نظری و عملی زیربنایی جامعه جهانی متمرکز بود. در شرایط دیجیتالی شدن کامل، شهروندی دیجیتال به کلید رفتارهای فردی تبدیل می‌شود، زیرا آنچه آن‌ها را یکپارچه می‌کند، ارزش‌های مشترک جامعه مدنی است؛ بنابراین، مشروعیت عمومی شهروندی دیجیتال را فراهم می‌کند که انتظارات متقابل و تعهدات متقابل را ایجاد می‌کند. در واقع شهروندی دیجیتال به عنوان یک مفهوم در ادبیات علمی به معنای توجیه افراد مدنی است که انگیزه‌ای برای زمینه‌سازی الزامات و انتظارات آن‌ها از محیط سیاسی می‌شود.

با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود مؤسسات آموزش عالی باید برنامه‌های آموزشی، کارگاه‌ها و سمینارهایی را برای اعضای هیئت علمی و دانشجویان در مورد شهروندی دیجیتال و کاربردهای آن برای حمایت از یادگیری مرتبط با تبدیل شدن به یک شهروند دیجیتال مسئول برگزار کنند.

توصیه می‌شود مؤسسات آموزشی کارگاه‌هایی را برای توسعه دانش و عملکرد دانشجویان در زمینه مبانی خریدوفروش آنلاین، در مورد اهمیت درک گواهینامه‌های امنیتی هر وبسایت، خرید آنلاین، قوانین رفتار شبکه، نحوه برخورد با اطلاعات نا ایمن و نادرست و نحوه تأیید صحت مطالب منتشر شده برگزار کنند.

¹. Abolatif

تجربه زیسته دانشجویان کارشناسی ارشد درباره تربیت شهروند الکترونیک در دوره های تحصیلی آموزش عالی

پیشنهاد می‌شود این سمینارها و کارگاه‌ها نیز به قوانین دیجیتال، ایمنی و امنیت بپردازند تا دانشجویان را با مراحل اطلاع‌رسانی به مراجع ذی‌ربط در خصوص تخلفات کیفری از قوانین دیجیتال آشنا کنند. علاوه بر آشنایی دانشجویان با عناصر امنیتی، سمینارها و کارگاه‌هایی که خطرات فیزیکی و روانی مرتبط با استفاده از فناوری را توضیح می‌دهند و راه‌های کاهش این خطرات را توضیح می‌دهند، توصیه می‌شود. برگزاری سمینارهای مقدماتی از سوی متخصصان کلیه ابعاد حقوقی و فناوری‌های دیجیتال از اساتید و اعضای هیات علمی و آموزش خطرات ناشی از استفاده نادرست از فناوری و فضای مجازی. انجام تحقیقات و مطالعات علمی منظم که با گسترش فرهنگ شهروندی دیجیتال و ابعاد آن مرتبط است. تشویق کارکنان آموزشی به استفاده از فرصت‌های بزرگ ارائه‌شده توسط رسانه‌های دیجیتال در حمایت از آن‌ها و غنی‌سازی علمی آن‌ها در به‌کارگیری استراتژی‌های یادگیری فعال مبتنی بر تفکر انتقادی و خلاق. القای اخلاق و ارزش‌های شهروندی دیجیتال در جامعه دانشگاهی، آموزش رفتارهای مثبت و راهنمایی آن‌ها در استفاده از اینترنت. افزایش آگاهی در مورد پایبندی به اصول احترام که از خطر افتادن در مجازات‌های کیفری الکترونیکی، به دلیل عدم رعایت استانداردهای رفتار دیجیتال، قوانین دیجیتال و دسترسی دیجیتال محافظت می‌کند. ارائه آگاهی‌های فشرده برای دفع خطرات جرائم سایبری و مجازات‌های الکترونیکی آن. این مطالعه توصیه می‌کند که تحقیقات آینده باید عوامل مهمی را که بر رویه‌های دانشجویان کارشناسی شهروندی دیجیتال خوب تأثیر می‌گذارند، بررسی کنند. مطالعات بیشتری برای بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی در تأثیرگذاری بر ارزش‌های شهروندی دیجیتال موردنیاز است. درنهایت، مطالعات تحلیلی بیشتری برای تجزیه و تحلیل دروس اصلی در آموزش عالی موردنیاز است تا میزان تعبیه مفهوم و عناصر شهروندی دیجیتال، هم از لحاظ نظری و هم از لحاظ عملی، ارزیابی شود.

منابع

- حسین زاده، روزین؛ عسگری، مجیدعلی؛ عباسی، قادری (۱۴۰۲). طراحی برنامه درسی تربیت شهروند الکترونیک در دوره ابتدایی. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی. ۵(۶)، ۶۵-۸۰.
- مهدی‌زاده، امیرحسین؛ عراقیه، علیرضا؛ مرادی، سمیه (۱۴۰۰). تحلیل محتوای کتاب کار و فناوری پایه هشتم (دوره اول متوسطه) از منظر توجه به ویژگی‌های شهروند الکترونیکی. فصلنامه فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی. ۱(۱۳)، ۱۸-۵.
- فتوحی نیا، مریم؛ پوشنه، کامبیز؛ خسروی بابادی، علی اکبر (۱۴۰۰). رتبه‌بندی عوامل تعیین‌کننده ضرورت تربیت شهروند الکترونیک در برنامه درسی دوره متوسطه اول. فصلنامه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، ۱۱(۳)، ۱۳۱-۱۵۱.
- رازقی پور، یوسف (۱۴۰۱). تبیین اصول و مبانی فلسفی تربیت شهروند الکترونیک. ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۵(۱۰)، ۲۲۲۲-۲۲۳۹.

-کریمی، امیر؛ رحمتی، رباب (۱۴۰۱). فراتحلیل مطالعات تربیت شهروندی در آموزش و پرورش ایران. پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی، ۴(۲)، ۱۲۹-۱۵۹.

-Al Knawy, B., McKillop, M. M., Abduljawad, J., Tarkoma, S., Adil, M., Schaper, L., ... & Rhee, K. (2022). Successfully implementing digital health to ensure future global health security during pandemics: a consensus statement. *JAMA network open*, 5(2), e220214-e220214.

-Al-Abdullatif, A., & Gameil, A. (2020). Exploring students' knowledge and practice of digital citizenship in higher education. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 15(19), 122-142.

-Al-Dahshan, J. (2016). Digital citizenship as an introduction to Arab education in the digital age. *Journal of criticism and enlightenment*, (5), 84.

-Ali, I., Butt, K., & Warraich, N. F. (2023). Factors effecting digital citizenship in education sector: A systematic review and future direction. *Education and Information Technologies*, 28(12), 15789-15821.

-Al-Malah, D. K. A. R., Jinah, H. H. K., & ALRikabi, H. T. S. (2020). Enhancement of educational services by using the internet of things applications for talent and intelligent schools. *Periodicals of Engineering and Natural Sciences*, 8(4), 2358-2366.

-Al-Malah, D. K. A. R., Majeed, B. H., & ALRikabi, H. T. S. (2023). Enhancement the educational technology by using 5G networks. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (Online)*, 18(1), 137.

-Alrikabi, H. T. S., Jasim, N. A., Majeed, B. H., Abass, A. Z., & ALRubee, I. R. N. (2022). Smart learning based on Moodle E-learning platform and digital skills for University students. *International Journal of Recent Contributions from Engineering, Science & IT (iJES)*, 10(01), 109-120.

-Ananto, P., & Ningsih, S. K. (2023). An examination of Indonesian teachers' and students' perception and level of digital citizenship. *Heliyon*, 9(8).

-Calzada, I. (2023). Emerging digital citizenship regimes: Pandemic, algorithmic, liquid, metropolitan, and stateless citizenships. *Citizenship Studies*, 27(2), 160-188.

-Chen, L. L., Mirpuri, S., Rao, N., & Law, N. (2021). Conceptualization and measurement of digital citizenship across disciplines. *Educational Research Review*, 33, 100379.

-Choi, M. (2016). A concept analysis of digital citizenship for democratic citizenship education in the internet age. *Theory & research in social education*, 44(4), 565-607.

-Choi, M., Glassman, M., & Cristol, D. (2017). What it means to be a citizen in the internet age: Development of a reliable and valid digital citizenship scale. *Computers & education*, 107, 100-112.

-Davis, A. (2020). Digital Citizenship in Ontario Education: A Concept Analysis. *in education*, 26(1), 46-62.

-Erstad, O., & Voogt, J. (2018). The twenty-first century curriculum: issues and challenges. *Springer International Handbooks of Education*, 19-36.

-Fernández-Prados, J. S., Lozano-Díaz, A., & Ainz-Galende, A. (2021, March). Measuring digital citizenship: A comparative analysis. In *Informatics* (Vol. 8, No. 1, p. 18). MDPI.

-Gisbert Cervera, M., & Caena, F. (2022). Teachers' digital competence for global teacher education. *European Journal of Teacher Education*, 45(4), 451-455.

-Hintz, A., Dencik, L., & Wahl-Jorgensen, K. (2018). Digital citizenship in a datafied society. John Wiley & Sons.

-Hussien, N., Ajlan, I., Firdhous, M. M., & Alrikabi, H. (2020). Smart shopping system with RFID technology based on internet of things.

-Jawad, L. F., Majeed, B. H., & ALRikabi, H. T. S. (2021). The impact of CATs on mathematical thinking and logical thinking among fourth-class scientific students. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 16(10), 194-211.

-Kim, M., & Choi, D. (2018). Development of youth digital citizenship scale and implication for educational setting. *Journal of Educational Technology & Society*, 21(1), 155-171.

-Majeed, B. H. (2021). The impact of reflexive learning strategy on mathematics achievement by first intermediate class students and their attitudes towards e-learning. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 12(7), 3271-3277.

-Martin, F., Hunt, B., Wang, C., & Brooks, E. (2020). Middle school student perception of technology use and digital citizenship practices. *Computers in the Schools*, 37(3), 196-215.

-Mulder, L. E. (2023). On-site citizenship education: An effective way of boosting democratic engagement and reducing inequalities among young people?. *Political Behavior*, 45(2), 511-535.

-Nassar, N. M. (2019). Perceptions of Arab Open University students in the Kingdom of Saudi Arabia towards digital citizenship and ways to enhance it: a field study on a sample of university students. *Journal of the Islamic University of Educational and Psychological Studies*, 27(1), 152-184.

-Örtegren, A. (2022). Digital citizenship and professional digital competence—Swedish subject teacher education in a postdigital era. *Postdigital Science and Education*, 4(2), 467-493.

-Pangrazio, L., & Sefton-Green, J. (2021). Digital rights, digital citizenship and digital literacy: What's the difference?. *Journal of new approaches in educational research*, 10(1), 15-27.

-Pangrazio, L., & Sefton-Green, J. (2021). Digital rights, digital citizenship and digital literacy: What's the difference?. *Journal of new approaches in educational research*, 10(1), 15-27.

-Polizzi, G. (2020). Information literacy in the digital age: Why critical digital literacy matters for democracy. *Informed Societies: Why information literacy matters for citizenship, participation and democracy*, 1-23.

-Richardson, J., & Milovidov, E. (2022). *Digital citizenship education handbook: Being online, well-being online, and rights online*. Council of Europe.

-Riina, V. U. O. R. I. K. A. R. I., Stefano, K. L. U. Z. E. R., & Yves, P. U. N. I. E. (2022). *DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens-With new*

examples of knowledge, skills and attitudes (No. JRC128415). Joint Research Centre.

-Salas-Pilco, S. Z., Yang, Y., & Zhang, Z. (2022). Student engagement in online learning in Latin American higher education during the COVID-19 pandemic: A systematic review. *British Journal of Educational Technology*, 53(3), 593-619.

-Shi, G., Chan, K. K., & Lin, X. F. (2023). A systematic review of digital citizenship empirical studies for practitioners. *Education and Information Technologies*, 28(4), 3953-3975.

-Slavković, M., Pavlović, K., Mamula Nikolić, T., Vučenović, T., & Bugarčić, M. (2023). Impact of digital capabilities on digital transformation: The mediating role of digital citizenship. *Systems*, 11(4), 172.

-Wahib, M. S. K., Alamiry, Z. A. A., Majeed, B. H., & ALRikabi, H. T. S. (2023). Digital citizenship for faculty of Iraqi universities. *Periodicals of Engineering and Natural Sciences*, 11(2), 262-274.

The lived experience of master's students about e-citizen training in higher education courses

Abstrac

In the modern world, due to the fading of the geographical borders of the human race, they need knowledge, information, skills, and the same and harmonious attitudes to gain the ability to face the new situation and conditions. For this purpose, this research was conducted with the aim of master's students' lived experience of e-citizen training in higher education courses. The current research was an applied research in terms of its purpose and qualitative and phenomenological in terms of its method. The statistical population of the study was all graduate students of Azad University, Tunkabon branch, in the academic year 2002-1403, whose number was 2200. Sampling in this research continued until the theoretical saturation of the data and 20 interviews were conducted using the purposeful sampling method. The findings of the research showed that students' perception of e-citizen includes skills, the ability to maintain electronic security, awareness of online rights and responsibilities, establishing proper communication in the electronic world, and performing daily tasks. The lived experience of students from various aspects of e-citizen training includes hardware and software training, individual training, cooperative training, cyberspace security training, and e-citizenship skills training. The lived experience of students in relation to the influencing factors on e-citizen education includes determining educational groups, paying attention to the global experiences of e-citizen education and developing an educational program. The lived experience of students in relation to the consequences of e-citizen training includes economic, social and environmental effects.

Keywords: e-citizen, students, lived experience, curriculum.